

Малій Олена Григорівна

Кандидат економічних наук, доцент

Державний біотехнологічний університет

+380975284778, elen3307@ gmail.com

Ріяка Тимур Юрійович

Державний біотехнологічний університет

+380972563697, belorusskiht75@ gmail.com

ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА

Стаття присвячена питанням прогнозування фінансового стану. Проаналізовані основні методики діагностики банкрутства. Досліджені чинники погіршення фінансового стану. Методики оцінки мають включати, поряд з розрахунками прогнозних показників, нефінансову інформацію і вплив зовнішніх ризиків, особливо політичних. Ключові слова: банкрутство, фінансовий стан, фінансовий аналіз, платоспроможність, прогнозування.

Сьогодні в наслідок повномасштабної російської агресії багато підприємств стає неплатоспроможними, що може призвести до їх банкрутства. Воно характеризується неспроможністю підприємства задовільнити вимоги кредиторів щодо оплати за товари, роботи та послуги, а також забезпечити обов'язкові платежі до бюджету і позабюджетних фондів.

До стану банкрутства підприємства може призвести погіршення усіх показників, які визначають фінансову стійкість підприємства, тому саме на них базується аналіз ймовірності настання такого стану.

Питання прогнозування діяльності підприємства висвітлені у численних працях вітчизняних і зарубіжних вчених О.М. Бандурки, М.Д. Білика, І.М. Боярко, М.Х. Корецького, М.Я. Коробова, П.І. Орлова, А.М. Поддєрьогіна, А.В. Чупіса, І.О.

Школьника та багатьох інших дослідників.

Кодекс України з процедур банкрутства, визначає банкрутство як визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури [1].

Передумови банкрутства, це результат взаємодії низки зовнішніх і внутрішніх факторів.

Зовнішніми по відношенню до підприємства є кризовий стан економіки країни, інфляція, загальний спад виробництва, нестабільність фінансової системи, зростання цін на ресурси, зміна кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів, політична нестабільність, зовнішньоекономічна політика держави, утрата ринків збуту, зміна умов експорту й імпорту, недосконалість законодавства у сфері господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності, розмір і структура потреб і платоспроможний попит населення.

До факторів, які носять внутрішній характер можна віднести суттєві втрати в основній й виробничій діяльності, що постійно повторюються, дефіцит власного оборотного капіталу як наслідок неефективної виробничої діяльності чи неефективної інвестиційної політики, використання у виробничому процесі устаткування з термінами експлуатації, що минули, створення наднормативних обсягів незавершеного виробництва, виробничих запасів, залучення позикових засобів в оборот підприємства на не вигідних умовах, незадовільний збут продукції через низький рівень організації маркетингової діяльності підприємства [4].

В умовах ринку вироблено фінансові методи попередньої діагностики і можливого захисту підприємств від банкрутства [2, 3, 6, 7]. Діагностика банкрутства передбачає контроль за його ознаками, в процесі якого вирішуються такі питання:

- періодично досліджується фінансовий стан підприємства з метою попереднього виявлення симптомів кризового розвитку, що викликає загрозу банкрутству. Аналізуючи фінансовий стан підприємства, доцільно виділити «кризове поле», тобто показники поточного і перспективного потоку платежів, показники формування чистого грошового потоку у виробничій, фінансовій та інвестиційній діяльності підприємства;

- визначається і аналізується динаміка показників платоспроможності (фінансової стійкості) та ділової активності підприємства, що дозволяє зробити висновок про рівень поточної загрози банкрутства.

Прогнозувати ймовірність банкрутства підприємства, викривати причини існуючого становища, розробляти та реалізувати заходи з питань виходу підприємства з кризи дає можливість фінансовий аналіз.

Діагностика банкрутства передбачає своєчасне виявлення неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності та низької ділової активності підприємства, тому в класичних моделях діагностики банкрутства використовують показники прибутковості, фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності.

В світі відомі різні прогностичні моделі: шестифакторна модель Чессера, п'ятифакторна модель Альтмана, чотирифакторна модель Тафлера-Тишоу [5, 6]. Так, наприклад, модель «Z» американського економіста Е. Альтмана була опублікована у 1967 році для оцінки вірогідності банкрутства клієнта, який звертається за кредитом. В моделі зіставляються п'ять показників, що характеризують різні сторони фінансового становища підприємства [6]:

$$Z = 1,2K_{об} + 1,4K_{нп} + 3,3K_{р} + 0,6K_{п} + 1,0K_{от} \quad (1)$$

де $K_{об}$ – частка чистих оборотних засобів в активах, тобто відношення поточних оборотних активів за мінусом поточних зобов'язань до загальної суми активів;

$K_{нп}$ – рентабельність активів обчислена за нерозподіленим прибутком;

$K_{р}$ – рентабельність активів обчислена за балансовим прибутком;

$K_{п}$ – коефіцієнт покриття за ринковою вартістю власного капіталу, тобто відношення ринкової вартості звичайних і привілейованих акцій до обсягу позикових коштів за балансом;

$K_{от}$ – віддача всіх активів, тобто відношення чистої виручки від реалізації до обсягу активів.

В залежності від значення Z прогнозується ймовірність банкрутства: до 1,8 – дуже висока, від 1,8 до 2,7 – висока, від 2,8 до 2,9 – можлива, більше 3 – дуже низька.

Тим часом, прогнози можливості банкрутства, застосовані на американській моделі, на думку українських науковців, не можуть забезпечити достовірність

результатів [2].

Групою українських дослідників під керівництвом професора А.В. Чупіса для підприємств аграрної сфери, була розроблена спеціальна модель [3]:

$$Z = -1,3496 - 0,6183K_{ок} + 0,6867K_{фз} \quad (2)$$

де $K_{ок}$ – коефіцієнт співвідношення оборотного капіталу;

$K_{фз}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

При $Z = 0$ маємо рівняння дискримінаційної межі. Для підприємств, в яких $Z = 0$ ймовірність збанкрутувати дорівнює 50 %. Якщо $Z < 0$, то ймовірність банкрутства менше 50 % і далі знижується по мірі зменшення Z . Якщо $Z > 0$, то ймовірність банкрутства більше 50 % і зростає зі збільшенням Z .

Однак, автори моделі признають, недоліком моделі є те, що вона не забезпечує комплексної оцінки фінансового становища підприємства. Тому вони рекомендують враховувати додатково рівень і тенденцію зміни рентабельності продажів, що дозволяє одночасно порівнювати показник ризику банкрутства і маржу прибутку. Якщо рівень Z знаходиться в безпечних межах і при цьому досить висока рентабельність продажів, то ймовірність платіжної неспроможності незначна [3].

В сучасній економічній науці окремі вітчизняні аналітики пропонують приділяти належну увагу оцінці майбутньої платоспроможності, а саме можливості підприємства генерувати потоки грошових коштів. Стійкість підприємства підтверджує постійне перевищення грошових надходжень над видатками [2]. Це дозволяє впевнитися чи достатньо коштів у підприємства для поточної діяльності, чи здатне підприємство сплатити свої борги, чи потребує воно зовнішнього фінансування.

На майбутні фінансові труднощі підприємства та ймовірність його банкрутства, можуть вказувати також такі індикатори [7]: перевищення критичного рівня простроченої кредиторської заборгованості, надмірне використання короткострокових позикових коштів як джерела фінансування довгострокових вкладень, хронічна нестача оборотних коштів, стійке зростання до небезпечних меж частки позикових коштів у загальній сумі джерел засобів, неправильна реінвестиційна політика, хронічне невиконання зобов'язань перед інвесторами кредиторами та акціонерами, висока питома вага простроченої дебіторської

заборгованості, погіршення відносин з установами банківської системи, потенційні втрати довготермінових контрактів.

Таким чином, під діагностикою банкрутства розуміють використання сукупності методів аналізу для своєчасного розпізнання симптомів фінансової кризи на підприємстві і оперативного реагування на неї на початкових стадіях. Методики діагностики банкрутства мають включати, окрім оцінки фінансового стану за фінансовими показниками, прогнозні розрахунки та індикатори їх зміни, що дасть змогу отримати комплексну характеристику фінансового стану та його перспектив, а також стане основою для розробки фінансової стратегії управління.

Джерела

1. Кодекс України з процедур банкрутства. Відомості Верховної Ради, 2019. № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
2. Малій О.Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. 2018. Вип. 193. С. 247-256.
3. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: науково-методичне видання / [Чупіс А.В., Корецький М.Х., Кашенко О.Л. та ін.]; за ред. д.е.н., професора А.В. Чупіса. Суми: Видавництво «Довкілля», 2001. 404с.
4. Ставерська Т.О., Жиликова О.В. Аналіз сутності дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. Scientific Journal «ScienceRise», 2016. №12/1(29). С.14-17.
5. Фінанси підприємств: Підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін]; за ред. А.М. Поддєрьогіна. К.: КНЕУ, 2009. 460 с.
6. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / І.О. Школьник, І.М. Боярко, Б.І. Сюркало; за ред. І.О. Школьник. - Суми: Університетська книга, 2009. 301 с.
7. Krasnobaev V., Zub M., Kuznetsova T., Perevozova I., Maliy O. Mathematical Model of the Process of Tabular's Implementation of the Operation Algebraic Multiplication in the Residues Class. 2019 International Conference on Information and Telecommunication Technologies and Radio Electronics (UkrMiCo), 2019. Pp. 1-6.